

NEM Meetprogramma Vleermuis Transecttellingen

Het NEM meetprogramma Vleermuis Transecttellingen (NEM-VTT) geeft informatie over de populatieontwikkeling van de gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger en rosse vleermuis. Vier soorten vleermuizen die in andere NEM vleermuismeetprogramma's niet goed gevolgd kunnen worden en akoestisch juist goed waar te nemen zijn. Buiten de doelsoorten geeft het meetprogramma ook extra verspreidingsgegevens van de andere vleermuissoorten. Uitgangspunt is automatische detectie en opname van vleermuisgeluiden tijdens het rijden van vaste routes met de auto.

NEM VTT levert spectaculaire bijvangst op in Winterswijk



Figuur 1 Mopsvleermuis (foto: Marjolein van Adrichem). De mopsvleermuis heeft een zeer donker gezicht en donkere korte oren, die door een huidplooi boven de snuit met elkaar verbonden zijn. De vacht is zwartbruin met gelige haarpunten.

Dit jaar werd er door team Winterswijk wel een erg leuke 'bijvangst' gedaan tijdens het rijden van de routes. Op twee routes werd het geluid van de mopsvleermuis waargenomen (Figuur 1). De mopsvleermuis is een middelgrote vleermuis waarvan de kraamkolonies zich meestal in boomholten bevinden. Het is een typische bewoner van bosrijke gebieden en kleinschalig beboste landschappen met veel dode bomen en een structuurrijke ondergroei. Houtwallen, lanen en andere landschapselementen vormen vaak belangrijke verbindingen tussen leefgebieden van de mopsvleermuis.

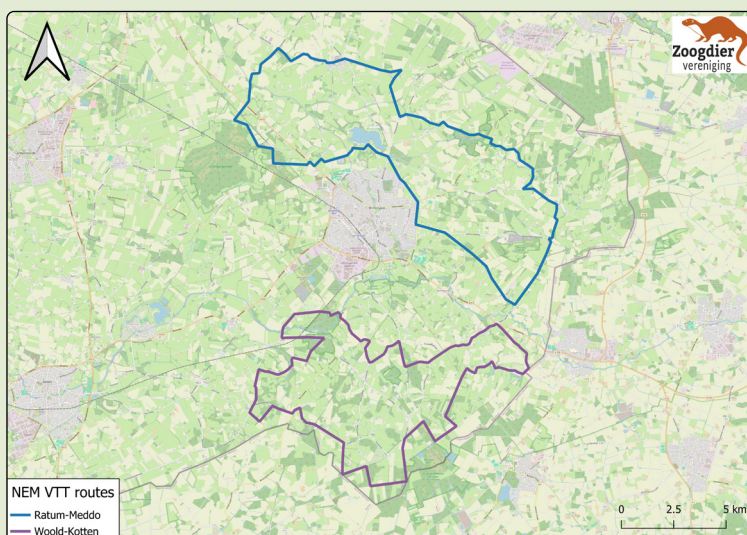
De mopsvleermuis is in Nederland een zeldzame verschijning. Tot voor kort kenden we deze soort vrijwel enkel van overwinterende dieren in Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Limburg. In de mergelgroeven van Zuid-Limburg werden tot 1983 één tot maximaal elf mopsvleermuizen geteld tijdens de wintertellingen. In een ruïnekelder in Sluis (Zeeuws-Vlaanderen) overwinterden van 1981 tot 1994 ook enkele mopsvleermuizen. De soort werd daarna in Nederland zelfs als uitgestorven beschouwd omdat er na 1993 geen dieren meer werden waargenomen. Groot was dan ook de blijdschap toen de mopsvleermuis in 2017, na 24 jaar van afwezigheid, **weer werd vastgesteld in Nederland**. En wel in de Clingse bossen van Zeeuws-Vlaanderen, waar het karakteristieke geluid van deze vleermuis met een batdetector werd opgenomen. Sindsdien worden in de bosgebieden in diezelfde regio jaarlijks mopsvleermuizen waargenomen met behulp van batdetectors en opnameapparatuur. Verblijfplaatsen in Zeeuws-Vlaanderen zijn tot nu toe niet gevonden.



Figuur 2 Mopsvleermuis (foto: Joris Verhees)

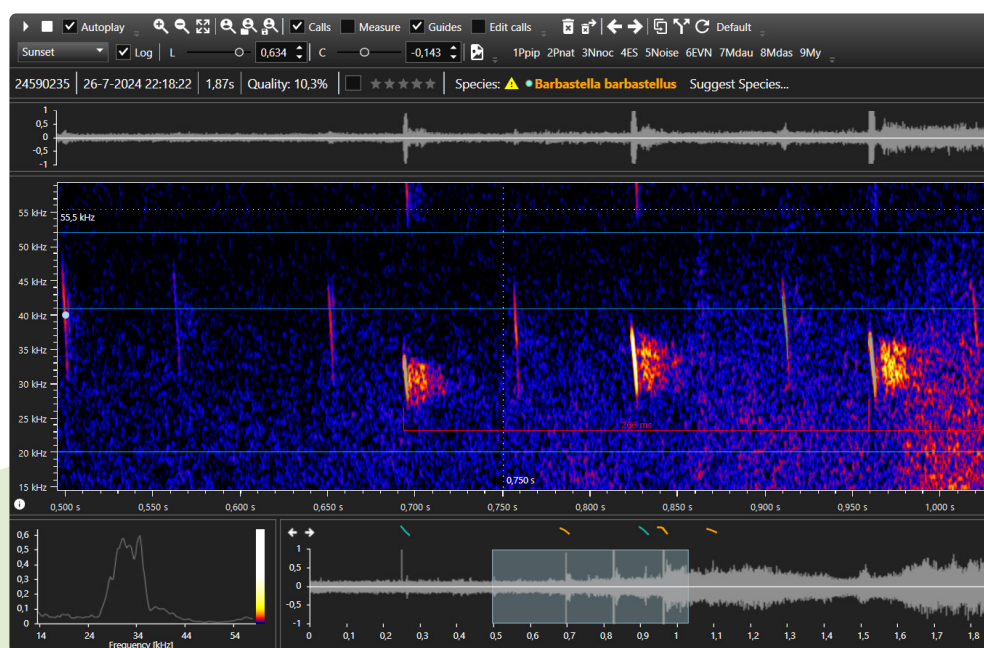
In juni 2023 volgde een unieke waarneming in een hele andere regio: **de vondst van een kraamverblijfplaats in de omgeving van Winterswijk**. Een waar unicum: nooit eerder werd in Nederland een verblijfplaats vastgesteld, noch bewijs voor voortplanting waargenomen. Vleermuisonderzoekers van Stichting Vleermuizen Vangen kwamen de mopsvleermuis op het spoor tijdens een onderzoek met mistnetten in de omgeving van Winterswijk, waarbij als 'bijvangst' een mopsvleermuis in het net vloog. Omdat het een zogend vrouwtje van een zeer bijzondere soort betrof, is besloten het dier van een zendertje te voorzien. Met behulp van een speciaal hiervoor ingerichte volgauto met een antenne op het dak leidde het spoor uiteindelijk tot een dode Amerikaanse eik met loshangende schors. Hier werden zeven uitvliegende mopsvleermuizen geteld, en waren op de warmtebeeldcamera ook jongen zichtbaar. Een zeer bijzondere waarneming.

In de zomer van 2024 is de mopsvleermuis voor het eerst tijdens het rijden van VTT-routes opgepikt. En wel op twee routes van VTT-team Winterswijk (zie Figuur 3). Aangezien dit team hier al sinds 2018 NEM-VTT routes rijdt, zijn voor de zekerheid ook vleermuisopnames uit eerdere jaren doorgespit om te checken of er niet ongemerkt een mopsvleermuisopname doorheen is geglipt. Dit bleek niet het geval. In ieder geval was de mopsvleermuis een erg leuke 'bijvangst' om dit jaar tijdens de VTT-geluiden tegen te komen. De routes die sinds dit jaar in Zeeland gereden worden, zijn ook zeker kanshebbers voor een mopsvleermuis-waarneming, maar daar hebben we nog wat geduld voor nodig: in 2024 is hier nog geen mopsvleermuis op de VTT-routes waargenomen.



Figuur 3 De twee NEM-VTT routes waar de mopsvleermuis werd waargenomen door team Winterswijk.

Nu ben je misschien benieuwd hoe je deze soort aan de echolocatiegeluiden kunt herkennen. Bijzonder aan de mopsvleermuis is dat de soort signalen kan uitzenden via zowel de mond als de neusgaten (in tegenstelling tot de meeste andere soorten vleermuizen, die geluid ofwel via de mond ofwel via de neus produceren). De mopsvleermuis gebruikt hiervoor vaak alternerende pulsen: het eerste deel klinkt relatief luid met een piekfrequentie rond de 32 kHz, een maximumfrequentie van ongeveer 40 kHz en een minimumfrequentie van ongeveer 28 kHz. Het tweede deel is stiller met een piekfrequentie van ongeveer 42 kHz, waarbij de puls doorloopt tot ongeveer 29 kHz. Beide kortdurende pulsen wisselen af (Figuur 4), waarbij alleen de pulsreeks rond 32 kHz duidelijk hoorbaar is op een bat-detector als een castagnette-achtig geluid (Russ, 2012). De meer naar boven gerichte echolocatiegeluiden via de neus worden voornamelijk gebruikt voor het zoeken naar en lokaliseren van prooien. Dit signaal wordt gebruikt om nachtvlinders te vinden, de hoofdprooi van de mopsvleermuis. De meer naar beneden gerichte echolocatiegeluiden via de mond worden gebruikt voor ruimtelijke oriëntatie.



Figuur 4 Weergave in BatExplorer van één van de opnames van de mopsvleermuis op de route NEM-VTT Woold Kotten van team Winterswijk.

Overige VTT-zaken

Het CBS is nog bezig met het berekenen van de trends van het jaar 2023. We verwachten dat die in de loop van dit najaar gereed zijn. Dan zullen we de trendresultaten delen met de VTT-deelnemers.

Er zijn een aantal VTT-teams die versterking kunnen gebruiken. Het gaat om:

- Team Den Bosch
- Team Boxmeer
- Team Friesland specifiek voor geluidsanalyses
- Team Tilburg (1 deelnemer gezocht zodat er weer twee mensen zijn voor route Alphen)
- Team Roermond (enkel voor de route Roerdalen)
- Team Deventer
- Team Venlo

Heb je interesse? Mail naar nemvtt@zoogdiervereniging.nl voor meer informatie.

NEM Meetprogramma Vleermuis Transecttellingen Vita Hommersen en Marta Falzon